

T.ü.f.d. dos. Nəcəfli Güntəkin

AMEA, A. Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun

"Qarabağ tarixi" şöbəsinin müdiri, e-mail: guntekin.cemil@gmail.com

T.ü.f.d. Eyvazova Nigar

AMEA, A. Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun

aparıcı elmi işçisi, e-mail: melissa_99@mail.ru

AZƏRBAYCAN XALQ CÜMHURİYYƏTİNİN TARİXİNƏ DAİR YENİ ARXIV SƏNƏDİ.ƏRİ

- Açar sözləri:** Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti, beynəlxalq vəziyyət, ərazi bütövlüyü, diplomatik mübarizə, yeni arxiv sənədləri
- Keywords:** Azerbaijan Democratic Republic, international situation, territorial integrity, diplomatic struggle, new archive documents
- Ключевые слова:** Азербайджанская Демократическая Республика, международная обстановка, территориальная целостность, дипломатическая борьба, новые архивные документы

Türk-müsəlman dünyasında 1918-ci il mayın 28-də yaradılmış ilk respublika – Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqımıza XX əsrdə hüquqi dövlətçilik və sivil demokratiya əsaslarını bəxş etmişdir.

Təqdim olunan məqaləyə Almaniya Federativ Respublikası Xarici İşlər Nazirliyi Siyasi Arxivinin ("Politischen Archiv den Auswärtigen Amt") (bundan sonra – "Siyasi Arxiv") "Russland 97a" fondunda mühafizə olunan R/11045, R/11048, R/11050, R/11055 və R/11064 sayılı qovluqlarda saxlanılan sənədlər daxil edilmişdir. Məqaləyə daxil edilmiş sənədlər Azərbaycan tarixinin ən yeni dövrünün mühüm bir mərhələsini – Böyük dövlətlərin Azərbaycan siyasətini, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaranması ərfəsində mövcud olan beynəlxalq vəziyyəti, Azərbaycanın tarixi sərhədlərinin "müəyyənləşdirilməsi"ni, yenidən cızılan sərhədlərin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinə qəbul etdirilməyə vadar edilməsi, böyük dövlətlərin Azərbaycanın ayrılmaz parçası olan Bakını ələ keçirmək siyasətini və yenidən yaranmış Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin Bakının azad olunması uğrunda apardığı şanlı mübarizəsini və eləcə də AXC-nin qonşu dövlətlərlə diplomatik münasibətləri tarixinin real mənzərəsini bugünkü və gələcək nəsillərə çatdırmaq üçün misilsiz əhəmiyyətə malikdir.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti çox gərgin, beynəlxalq münasibətlərin və ziddiyyətləri kəskinləşdiyi bir şəraitdə yaranmışdı. Rusiyada baş verən 1917-ci il Fevral burjuva inqilabından sonra əsasən Azərbaycan türklərinin yaşadığı Cənubi Qafqaz regionu, Azərbaycanın tarixi torpaqları bir neçə siyasi qurum və dövlətə – Xüsusi Cənubi Qafqaz Komitəsi (09.03.-15.11.1917), Cənubi Qafqaz Komissarlığı (15.11.1917-10.02.1918), Cənubi Qafqaz Seymi (10.02.1918-26.05.1918), Cənubi Qafqaz Federativ Respublikasının (22.04.1918-26.05.1918) tərkibində olmuşdu. Azərbaycanda müstəqil dövlət yaranmamışdan hələ əvvəl onun tarixi torpaqları müxtəlif konfransların, müxtəlif güc mərkəzlərinin toplanmalarının müzakirəsinə çevrilmişdi.

Hələ 1918-ci il 12 may tarixində Almaniya Xarici İşlər nazirliyinə general Lersner tərəfindən göndərilən bir teleqramda Osmanlı dövləti ilə Cənubi Qafqaz Seymi arasında aparılan danışıqlardan bəhs olunur. Sənədin məzmunundan bəlli olur ki, *Axalsıq və Aleksandropol-Culfa dəmir yolu Osmanlı dövlətinə verir, Aleksandropol, Əştərək və İrəvan Cənubi Qafqaz hökumətinə qalir*. Həmçinin türklər tərəfindən tutulmuş Şimali Batum ərazisi Cənubi Qafqaz hökumətinə verilir. Bundan əlavə, sənəddə qeyd olunur ki, Türkiyə və Cənubi Qafqaz hökuməti sülhün bağlanmasına ona görə can atır ki, onlar ərazidə bolşevik təhlükəsindən bir-birlərini qoruyacaqlarına ümid edirlər [3].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti yarandığı vaxtdan etibarən şimal qonşusu olan Dağlıqlar Respublikası ilə müntəzəm əlaqələr yaratmağa, Şimali Qafqaz xalqlarına maddi-mənəvi və siyasi yardım göstərməyə çalışırdı. Bu baxımdan 1918-ci il 04 iyul tarixli Tiflisdəki vəkil Korkovadan Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinə göndərilən bir radioqramma diqqətli cəlb edir. Sənəddə qeyd olunur:

"Şimali Qafqazda danışıqlarda iştirak edən Arslan Gəray bunları məminlə paylaşdı:

a. *Heydər Bammətov İstanbuldan aşağıdakı təlimatları alıb: Şimali Qafqaz xarici kömək olmadan öz sərhədlərini müdafiə edə bilməz. Əgər mərkəzi hakimiyyət Şimali Qafqazın bütövlüyünü qoruya bilməzsə, onda onlar Türkiyəyə müraciət edəcəklər, çünki silahlı yardım əvvəlcədən təmin olunub.*

b. *Şimali Qafqaz və Azərbaycan arasında müqavilə bağlanıb və ona əsasən ordu, maliyyə (həmçinin Paşaya görə, xarici siyasət də) birgə olmalı idi.*

c. *Azərbaycan Türkiyə ilə birgə ordu və xarici siyasəti nəzərdə tutan müqavilə imzalayıblar.*
Bu Azərbaycan və Şimali Qafqaz üçün formal türk qəyyumluğu deməkdir ki, bununla da Türkiyə bu ölkələrin Rusiya ilə hər bir münaqişəsinə müdaxilə edə bilər" [4].

1918-ci il 04 dekabr tarixli sənəddə Tiflisdə olan alman nümayəndəliyinin Almaniyaya Xarici İşlər nazirliyinə məlumatı öz əksini tapmışdır. Burada **Azərbaycan, Gürcüstan və Dağlı Respublikası** nümayəndələrinin birgə təşkil etdiyi konfransdan danışılır və onların öz aralarında razılığa gələrək mühüm qərarlar qəbul etdikləri qeyd olunur. Bu qərarlar içərisində "*Hər üç respublikanın bir-birinin müstəqilliyini hərtərəfli qəbul etməsi; Hər üç respublikanın müstəqilliklərinin qorunması üçün bir-birlərinə hərtərəfli yardım etməsi; Hər üç respublika sərhədlər masalasında razılığa gəlməyibsə onda onların sərhəd məsələlərini əvvəlcədən seçilmiş komissiyalar vasitəsi və sülh yolu ilə həll etmələri*" qeyd olunur. Həmçinin həmin respublikaların nümayəndələri "*onlara zərər verə biləcək 4-cü bir dövlətlə heç bir müqavilə imzalamayacaqlarına*" söz verirlər. Bundan əlavə, həmin dövlətlər "*İqtisadi münasibətləri tənzimləmək, gömrük və digər məsələlər üçün xüsusi komissiyalar təşkil etmək, ümumi pul sisteminin yaradılması, yol, teleqraf və poçt tariflərinin eyni olması* haqqında qərarlar da qəbul etmişlər [5].

Cümhuriyyət Hökuməti şimal qonşusu olan Dağlılar Respublikası ilə müntəzəm əlaqələr yaratmağa, Şimali Qafqaz xalqlarına maddi-mənəvi və siyasi yardım göstərməyə çalışırdı. 17.06.1919 tarixli digər bir sənəddə Cənubi Qafqaz ölkələrində baş verən hadisələrdən bəhs olunur. Azərbaycanla Gürcüstan arasında yeni gömrük və pul müqavilələri imzalanması, Dağlılar Respublikasının Zaqatala və Abxaziya ilə çox maraqlanması, Azərbaycan, Gürcüstan və Dağlılar Respublikalarının nümayəndələrinin **Yeni Qafqaz Konfederasiyası** yaratmaq qərarına gəlməsi, Dağlılar Respublikasının nümayəndəsi Heydər Bammətin uzun müddət Parisə buraxılmaması, ermənilərin isə Rusiyada dayaqlarını və s. məsələlər əks olunmuşdur [6].

"*Siyasi Arxiv*"in sənədləri həmçinin Azərbaycan torpaqlarında yaradılmış erməni dövlətinin öz sərhədlərini daha da genişləndirmək niyyətindən xəbər verir. 25 iyul 1918 tarixli Almaniyaya Xarici İşlər nazirliyinə göndərilmiş bir teleqramda qeyd olunur ki, *erməni nümayəndələri Aharunyan və Xatısoy onlar üçün Azad Ermənistan yadılmasına təşəbbüs edirlər və xahiş edirlər ki, onların sərhədləri elə olsun ki, onların dövlətləri normal yaşaya bilsin. Qeyd edirlər ki, onlar üçün yaradılan bu respublikaya 600 min erməni qaçqını da qəbul edəcəklər.* Onlar bizim (yəni almanlarla – red.) ittifaqda və dostlarımız arasında qəbul olunmuş metoddan istifadə edirlər ki, *hər bir rayonda və Qafqazda, hər bir yerdə tək ermənilər yaşasın. Və bu yerlər ermənilərin yaşadığı yerlər kimi göstərsin* [7].

Öz müstəqilliyinin Böyük dövlətlər tərəfindən tanınmasına nail olmağa çalışan Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti həmin dövlətlərlə diplomatik münasibətlər yaratmağa can atırdı. Lakin bu dövlətlərin hərəsinin öz marağı var idi. Bu qəbildən Almaniyaya Xarici İşlər Nazirliyinin Siyasi arxiv sənədləri içərisində 30.03.1919 tarixli bir sənəd daha maraqlıdır. Sənəddə qeyd olunur ki, *fənsızılar və ingilislər Yaxın Şərqi öz maraqlarına bölmək istəyirlər. Fransız baş komandanlığı Batuma qədər əraziləri, ingilislər isə Cənubi Qafqaz, Həmədan və İran ərazilərini ələ keçirməyə çalışırlar. Ona görə də onlar Cənubi Qafqazda yaranmış yeni respublikalar ilə xoş münasibətlər yaradaraq məsələni dinc yolla həll etmək istəyirlər* [8].

Bu qəbildən olan sənədlər bir daha AXC necə çətin şəraitdə mübarizə aparmasını sübut edir.

Tarixşünaslığımızda ilk dəfə elmi dövriyyəyə daxil edilən "*Siyasi Arxiv*"in sənədləri həmçinin digər mühüm məsələni – Azərbaycanın qədim paytaxt şəhərlərindən biri, eyni adlı quberniyanın mərkəzi, zəngin neft mənbələrinə malik, dövrün ən mühüm sənaye və ticarət mərkəzi olan Bakının böyük dövlətlər tərəfindən Azərbaycandan qoparılab alınması siyasətini və hansı yolla olursa-olsun

Bakını daşnak-bolşevik işğalından azad etmək uğrunda Azərbaycan diplomatiyasının mübarizəsinin real mənzərəsini əks etdirir.

Almaniya arxiv sənədləri Bakının mühüm əhəmiyyətə malik bir mərkəz olduğunu bir daha təsdiq edir. Məhz bu səbəbdəndir ki, Bakı uğrunda mübarizədə hegemon dövlətlərin heç biri digərinə güzəştə getmək istəmirdi. Məhz bu səbəbdəndir ki, Sovet Rusiyası hansı yolla olursa-olsun Bakını əldən vermək istəmirdi və bu məqsədlə də Almaniya ilə gizli sazişə girmişdi.

I Dünya müharibəsi zamanı çəkdiyi xərclərin mühüm bir hissəsinin Bakı nefti hesabına ödənilməsinə nəzərdə tutan Kayzer Almaniyası isə Bakının dağıdılmasına qətiyyətlə yol vermək istəmirdi. O, buradakı dəmiryolları, neft daşıyan kommunikasiya vasitələri və s. strateji obyektlərə zərər dəyməsin deyərək "Bakı məsələsi"ni dinc yolla həll etmək istəyirdi. Alman kəşfiyyatının əlində Rusiyanın Cənubi Qafqazı, o cümlədən Bakını ələ keçirmək planları barədə dəqiq məlumatlar vardı. 1918-ci il iyulun ortalarında tərtib olunmuş bir xəritədə Bakıda yerləşən 8 minlik bolşevik-erməni hərbi birləşməsi haqqında məlumat göstərilir [9].

Bu məsələ ilə bağlı Tiflisdəki alman nümayəndəsinin Almaniyaya Xarici İşlər Nazirliyinə göndərdiyi 18 iyul 1918-ci il tarixli bir teleqram diqqəti cəlb edir. Həmin sənəddə Osmanlı ordusunun Bakıya girməsinin qarşısını almaq üçün İstanbulda bir konfrans çağırılmasının nəzərdə tutulduğu, hətta Bakıdakı Sovet nümayəndəsi Stepan Şaumyanla danışıqlar aparmaq, **onu yerli əhaliyə – əsil türklərə (azərbaycanlılara) qarşı düşmənçilik hərəkətlərinə son qoymağa inandırmaq** üçün Bakıya bir nümayəndə göndərilirdiyi haqqında məlumat verilir [10].

Bu qəbildən olan digər bir sənəddə – 13 avqust 1918-ci il tarixli teleqramda Almaniyanın Cənubi Qafqazdakı nümayəndəsi general fon Kressin Osmanlı nümayəndəsi Xəlil paşa ilə Yelizavetpolda (Gəncə – red.) danışıqlar aparması haqqında məlumat verilir. Danışıqlarda Böyük Britaniya qüvvələrinin Bakıya girməsinin qarşısını almaq üçün Almaniya hərbi hissələrinin Osmanlı qüvvələri ilə birləşməsinin vacib olduğu bildirilir [11]. Lakin Azərbaycan hökumətinin qətiyyətli müqəvvi, Osmanlı ordusunun köməyi və Azərbaycan vətənpərvərlərinin rəşadət sayəsində Bakı düşmənlərdən azad olundu və xalqımız təbii paytaxtına qovuşdu.

Bakının azad edilməsindən sonra Almaniya hökumətinin Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinə münasibəti müsbət mənada dəyişildi. Artıq Almaniya hökuməti tərəfindən verilən göstərişlərdə Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökuməti ilə əlaqə yaradılmasına çalışılırdı.

Məsələn: Bakı azad olunduqdan sonra, Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinin 22.10.1918-ci il tarixli məlumatında Almaniyanın Cənubi Qafqazdakı nümayəndəsi general fon Kressə leytnant fon der Koltsun Bakıda almanların maraqlarını qoruması tapşırığı verilmişdi. Leytnant fon der Koltsun tabeliyinə 100 nəfərlik zabit heyəti və digər dəstələr verilir. Lakin onların gəldiyi qatar çəkmir yaxınlığında türk-silah edilir. Yalnız 5 gündən sonra Koltsun kiçik bir dəstə ilə Bakıya girməsinə imkan yaradılır [12; 1, 978].

Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinin Siyasi arxiv sənədləri içərisində Bakı azad olunduqdan sonra Bakıda İrana qaçan erməni hərbi birləşmələri haqqında da maraqlı məlumatlar vardır. General fon Kressin Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinə 31.10.1918 tarixli məlumatında Bakıdakı İran konsuluğu tərəfindən Ənzəliyə 200, Həmədan-Ənzəli istiqamətində isə 15 min nəfər erməni-daşnak hərbçisinin mərhələlərlə göndərilməsi haqqında məlumat verilir. Həmin sənəddə İran tərəfin nümayəndəsi Kiçik xanın ingilislərlə bağladığı müqavilədə danışıqlar və bu müqavilədə göstərilir ki, Bakıdan qaçan erməni desantlarını İran ərazisinə buraxmasınlar [13]. Lakin, Böyük dövlətlərin əsas siyasəti erməni cəlladlarını İran ərazisində toplayaraq Cənubi Azərbaycanda soyqırımlar həyata keçirmək siyasəti olduğundan bu onlar üçün əlverişli idi.

01 oktyabr 1918-ci il tarixində general fon Kressin imzası ilə Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinə göndərdiyi teleqramda Azərbaycan hökuməti tərəfindən silah, hərbi sursat və digər hərbi ləvazimatların əks olunduğu siyahının verildiyi və bunların qiymətlərinin neftlə ödəniləcəyi xəbəri

** Bu sənəd həm də Azərbaycan xalqına qarşı 1918-ci il mart soyqırımı zamanı Stepan Şaumyan tərəfindən Bakıya nə qədər silahlı erməni-daşnak hərbi qüvvələrinin toplanmış olduğunu da sübut edir. Bura hələ işğalçı bolşevik hərbi qüvvələrinin tərkibindəki silahlı erməni zabit və əsgərləri daxil deyil.

verildi. Hərbi sursat və digər hərbi ləvazimatların qiymətinin neftlə ödəniləcəyi üçün general fon Kress bu məsələnin tezliklə həll olunmasını istəyirdi və Azərbaycan Hökumətinin bu istəyini ən yaxın zamanda poçtla Xarici İşlər Nazirliyinə göndərəcəyini bildirmişdi [14; 2, 541].

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin almanlardan almaq istədiyi silah və hərbi sursatın siyahısında:

- 144 ədəd (1902-ci il modeli) 2000 atış qranili səhra topu;
- 248 ədəd (1909-cu il modeli) 2000 atış qranili dağ topu;
- 144 ədəd 2000 atış qranili qısalüləli dağ topu;
- 48 ədəd (1909-cu il modeli) 1500 atış qranili ağır səhra topu;
- 48 ədəd (1909 və ya 1910-cu il modeli) 1500 atış qranili qısalüləli yüngül səhra topu;
- 48 ədəd (1909 və ya 1910-cu il modeli) 1500 atış qranili qısalüləli ağır səhra topu;
- 10 ədəd 15 sm. ölçülü ("Canne" markalı) 1000 atış qranili top;
- 10 ədəd 120 mm. ölçülü ("Wikkers" markalı) 1000 atış qranili top;
- 10 ədəd 8,8 sm. ölçülü 2000 atış qranili alman topu;
- 4 ədəd 10,5 sm. ölçülü 1000 atış qranili alman topu;
- 4 ədəd 8,8 sm. ölçülü 1500 atış qranili alman topu;
- 4 ədəd 7,5 sm. ölçülü 2000 atış qranili alman topu;
- 48 ədəd 3000 atış qranili zenit havadan müdafiə qurğusu;
- 200 min ədəd 900 atış qranili piyada tütəngi;
- 20 min ədəd 900 atış qranili kazak tütəngi;
- 10 min ədəd 900 atış qranili karabiner (qısalüləli tütəng);
- 800 ədəd 20 min istifadə "M.C.Maxim" sistemli tütəng;
- 100 ədəd 10 min istifadə qranili "M.C.Lewis" sistemli tütəng;
- 100 ədəd 100 atış qranili zabıt revolveri;
- 200 ədəd hərbi durbini;
- 400 ədəd at yəhəri;
- 1000 ədəd (fişəngləri ilə bərabər) işıqlı tapança;
- 200 ədəd səhra durbini;
- 2 ədəd sualtı qayıq;
- 6 ədəd zirehli matorlu qayıq;
- 50 ədəd zirehli mina;
- 10 ədəd təyyarə;
- 10 ədəd 120-lik prolektor;
- 25 ədəd 142 tonluq yük avtomobili;
- 200 ədəd səyyar mətbəx və s. [15; 2,542]. (Sənəd əlavə olunur 2.s.)

General fon Kressin 1918-ci il oktyabrın 22-də Tiflisdən Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinə göndərdiyi teleqramında alman komandanlığının geri geri döndüyü üçün əllərində olan hərbi ləvazimatın ...silahların Azərbaycana və Gürcüstana satmağı təklif etmişdi [16]. Həmin teleqramda cavab olaraq oktyabrın 26-da Berlindən Almaniya Xarici İşlər Nazirliyinin baş məsləhətçisi Busse tərəfindən göndərilən teleqramda hərbi sursatın yalnız Gürcüstana satıla biləcəyi bildirilirdi. Hərbi sursat Azərbaycana satılsa almanları "tatarları ermənilərə qarşı silahlandırmaqla günahlandıracaqları, ermənilərə isə heç bir şəkildə silah verilməməsi bildirilirdi". Çünki "ermənilərə verilən silahların böyük bir ehtimalla türk-müsəlman əhalisinə qarşı istifadə ediləcəyi" ifadə edilmişdi [17].

"Siyasi Arxiv"dən əldə edilən sənədlər Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin müxtəlif problemlərinin, o cümlədən Böyük dövlətlərin Azərbaycanla bağlı yeritdiyi siyasətinin düzgün araşdırılmasına geniş imkanlar yaradır. Sənədlərin əksəriyyətindəki fakt və materiallar tarix elmimiz üçün yenidir. Bu məlumatlar Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tarixinin bir çox mühüm problemlərinə, Böyük dövlətlərin Azərbaycanla bağlı yeritdiyi siyasətinə yeni baxış tələb edir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat:

1. Nəcəfli G. "Alman Arxiv Belgelerinde Kafkas İslam Ordusu'nun Bakı'yı Kurtarma Uğruna Mücadelesi" // "100. Yılında I. Dünya Savaşı" Uluslararası Sempozyumu". 03-05 Kasım 2014, Budapeşt. Beynəlxalq elmi konfransın materialları. Xüsusi Buraxılış. Ankara, 2015, s.977-994.

2. Nəcəfli G., Eyvazova N. Azərbaycanda və Şərqi Anadoluda türk-müsəlman əhaliyə qarşı soyqırımı alman arxiv sənədlərində // AMEA Tarix İnstitutu "Elmi Əsərlər" "Azərbaycan və Şərqi Anadoluda türk-müsəlman əhaliyə qarşı soyqırımları (1914-1920-ci illər)" mövzusunda III beynəlxalq elmi konfransın materialları. Xüsusi Buraxılış. N:56,57,58 // Bakı, 2016, s.540-546.
3. Politischen Archiv den Auswärtigen Amt. (PAAA), R.11045, N:A 20153.
4. PAAA, R.11050, N:A 28660.
5. PAAA, R.11064, N:A 2136.
6. PAAA, R.11064, N:A 17623
7. PAAA, R.11050, N:A 27038.
8. PAAA, R.11064, N:A 10320.
9. PAAA, Rußland N:97a, , Sig.11048, Karte. Abt. Fremde Heere.
10. PAAA, Rußland N:97a, , Sig.11055, Nr. A33783, 18.07.1918
11. PAAA, Rußland N:97a, , R.11055, Berlin, den13 August 1918.
12. PAAA, Rußland N:97a, , Sig.11064, Nr. A 44458.
13. PAAA, Rußland N:97a, Sig. 11064, Nr.A 46288.
14. PAAA, Rußland №97a, R.11064, Telegramm Tiflis den 31. Oktober 1918. General von Kref an Auswärtiges Amt.
15. PAAA, Rußland №97a, R.11064, Telegramm Tiflis den 31. Oktober 1918. General von Kref an Auswärtiges Amt.
16. PAAA, Rußland №97a, R.11064, Telegramm Tiflis den 25. Oktober 1918. General von Kref an Auswärtiges Amt.
17. PAAA, Rußland №97a, R.11064, Telegramm Tiflis den 26. Oktober 1918. General von Busshe an Auswärtiges Amt.

NEW ARCHIVE DOCUMENTS ON THE HISTORY OF THE AZERBAIJAN DEMOCRATIC REPUBLIC Summary

The presented article includes documents preserved in various funds of the Political Archives of the Ministry of Foreign Affairs of the Federal Republic of Germany ("*Politischen Archiv den Auswärtigen Amt*"). These documents, which were first included in the scientific circulation in our historiography, reflect an important issue – firstly, efforts of Azerbaijan Democratic Republic to establish diplomatic relations with the neighboring states and to be recognized by Greater States, to protect territorial integrity of the newly established Azerbaijan state, to maintain its capital – Baku, the real picture of the struggle for liberation of the city from the Dashnak-Bolshevik regime.

In addition, in these documents mentioned in the article initiatives for the political and economic cooperation that were being formed between the ADR government and the Kaiser Germany have also been reflected.

НОВЫЕ АРХИВНЫЕ ДОКУМЕНТЫ ПО ИСТОРИИ АЗЕРБАЙДЖАНСКОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ

Резюме

В представленной статье использованы документы, хранящиеся в различных фондах Политического архива Министерства иностранных дел Федеративной Республики Германии («*Politischen Archiv den Auswärtigen Amt*»). Эти документы, впервые введенные в научный оборот в нашей историографии, посвящены следующему важному вопросу истории Азербайджанской Демократической Республики: установлению Азербайджанской Демократической Республикой дипломатических отношений с соседними государствами, признанию её независимости со стороны великих держав, защите недавно созданного азербайджанского государства своей территориальной целостности, освобождению Баку от большевистско-дашнакских сил.

Кроме того, в использованных в статье документах, также нашли отражение инициативы о политическом и экономическом сотрудничестве между правительствами АДР и кайзеровской Германии.